

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΟΥΡΤΙΝΑ ΜΕΛΑΧΡΟΙΝΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΛΥΚΟΥΡΙΩΤΗ ΙΡΙΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΣΠΙΤΙ ΣΤΙΣ ΜΗΛΙΕΣ:
Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2010

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 8203/1
Ημερ. Εισ.: 09-03-2010
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΑΜ
2010
ΚΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενό της την κατασκευή τριών κατοικιών στις Μηλιές Πηλίου.

Η επιλογή του θέματος συνδέεται άρρηκτα με τις προσωπικές παιδικές αναμνήσεις της συγγραφέα. Οι εικόνες από το παλιό οικογενειακό σπίτι στις Μηλιές είναι αυτές που ζωντάνεψαν μέσα της την επιθυμία για μόνιμη μελλοντική εγκατάσταση στο συγκεκριμένο χωριό. Η εργασία αποτελεί την πρώτη απόπειρά της να πραγματώσει αυτό το όνειρο. Σε κάθε επίσκεψη στο παλιό σπίτι γεμίζει με αναμνήσεις όπως αυτή της οικογένειας μαζεμένης γύρω από το ξύλινο τραπέζι. Η πιο έντονη όμως αίσθηση -ηρεμίας και ασφάλειας- είναι αυτή που της προξενεί το εσωτερικό του σπιτιού, το οποίο φέρνει στο νου τις προσωπικές γωνιές που δημιουργούσε σε διάφορα σημεία του, όπως το ξύλινο περβάζι στο δωμάτιο της γιαγιάς ή τα ντιβάνια γύρω από το τζάκι. Αυτές λοιπόν οι αναμνήσεις έγιναν ένα είδος κληρονομιάς- παρακαταθήκης που την παρακίνησαν στο να πραγματοποιήσει την εργασία που ακολουθώθω περιληπτικά παρουσιάζεται.

Αρχικά γίνεται μια σύντομη ιστορική, γεωγραφική, πολιτική, οικονομική και κοινωνική αναδρομή στον τόπο και τις ιδιαίτερες συνθήκες που συνθέτουν τον χαρακτήρα του. Οι Μηλιές αποτελούσαν εξ αρχής ένα από τα σημαντικότερα κεφαλοχώρια του Πηλίου. Σύμφωνα με μια παράδοση, η ονομασία οφείλεται στους κατοίκους του χωριού Μηλιές Ευβοίας, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τις πειρατικές επιθέσεις, ίδρυσαν το χωριό στο σημείο όπου βρίσκεται τώρα, γεγονός που εξηγεί μεταξύ άλλων την έλλειψη θέασης από και προς την θάλασσα. Η αρχιτεκτονική στις Μηλιές ακολούθησε κατά τον 19^ο αιώνα τις βορειοελλαδίτικες επιταγές με τους πλούσιους ιδιοκτήτες να φέρνουν μαστορες από την Ήπειρο και την Μακεδονία δημιουργώντας επιβλητικά αρχοντικά. Αργότερα, το 1943, το χωριό δοκιμάστηκε από την γερμανική κατοχή, οπότε και κήκε σχεδόν ολοσχερώς από αντίποινα των Γερμανών κατακτητών. Τότε μάλιστα καταστράφηκε περίπου ολοκληρωτικά ο οικιστικός ιστός των Μηλεών. Στη συνέχεια οι σεισμοί του 1955-56 και η γενικότερη αστάθεια στην οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας οδήγησαν στην παρακμή της πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, αφήνοντας ελάχιστα δείγματα της παραδοσιακής τεχνοτροπίας. Αυτά τα δείγματα είναι που αποτελούν πηγή έμπνευσης για τις νεότερες οικοδομικές κατασκευές που ολοένα και πληθαίνουν στις μέρες μας.

Η παρούσα ωστόσο εργασία προτείνει τη δημιουργία ενός διαφορετικού από το τυπικό, πηλιορείτικού αρχοντικού, σχετικά απελευθερωμένου από τα αυστηρά πολεοδομικά πλαίσια του Πηλιορείτικου διατάγματος. Επιμέρους στόχοι της είναι η σύνθεση με βάση το υφιστάμενο σπίτι, η ομαλή ένταξη των νέων σπιτιών στον παραδοσιακό ιστό και η διαμόρφωσή τους βάσει των αναμνήσεων της συγγραφέα. Γενικός σκοπός είναι η δημιουργία τριών διαφορετικών και αυτόνομων πυρήνων κατοίκησης σε ολόκληρο το οικόπεδο, η σύνδεση των οποίων θα γίνεται μέσω της αυλής. Η αυλή αποτελεί οργανικό κομμάτι αφού, όπως και στο παλιό σπίτι, λειτουργεί κατά κάποιο τρόπο ως χώρος συν-εύρεσης, συν-εστίασης και συν-ένωσης της οικογένειας. Κεντρικά μάλιστα στον χώρο της αυλής δημιουργείται ένας χώρος υπαίθριου καθιστικού και εξωτερικού φούρνου. Θεωρητικά η λειτουργία που αποδίδεται στην αυλή

με αυτή την απόφαση είναι της σύνδεσης με το χώρο της σάλας των παλιών αρχοντικών, ως σημείο σύναξης όλης της οικογένειας.

Οι τρεις κατοικίες τοποθετούνται περιμετρικά του οικοπέδου, όλες στραμμένες προς το υφιστάμενο κτίσμα, δημιουργώντας έτσι μια αίσθηση σύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν καθώς και γενικότερης εσωστρέφειας του συνόλου του συγκροτήματος. Οι δύο μονάδες ενώνονται στον όροφο μέσω μιας κοινής βεράντας, ενώ η τρίτη είναι εντελώς αυτόνομη. Σε αρκετές περιπτώσεις οι ποδιές των παραθύρων λειτουργούν ως καθίσματα, άλλοτε εσωτερικά και άλλοτε εξωτερικά, δημιουργώντας μια αίσθηση επικοινωνίας του μέσα με το έξω. Σε ορισμένα σημεία επίσης εισάγεται η έννοια της πρισματικότητας. Η είσοδος στο χώρο του οικοπέδου γίνεται από μια σχισμή στον πλευρικό τοίχο. Βγαίνοντας από τον χώρο της εισόδου υπάρχει πανοραμική θέα προς τη θάλασσα, η οποία επιτυγχάνεται με κατάλληλα «σπασιμάτα» στους τοίχους των ισογείων των δύο κατοικιών.

Όσον αφορά τα υλικά της κατασκευής, χρησιμοποιούνται τα υλικά της περιοχής, πέτρα και ξύλο. Ο σκελετός, αν και από μπετόν, είναι πάχους 0.50m. όπως οι παλιοί πέτρινοι σκελετοί. Τα κουφώματα και οι ποδιές των παραθύρων που μετατρέπονται σε πεζούλες είναι από ξύλο. Οι στέγες είναι κατασκευασμένες με τέτοιο τρόπο ώστε η μία να φαίνεται προέκταση της άλλης και έτσι να δημιουργούν μία νοητή ενιαία σκεπή που καλύπτει ολόκληρο το συγκρότημα και δίνει την αίσθηση του ενός σπιτιού. Εσωτερικά οι στέγες είναι ξύλινες κατασκευές ενώ εξωτερικά καλύπτονται από πλάκα Πηλίου στον ίδιο χρωματισμό με το μπετόν των τοίχων για να επιτευχθεί αισθητική εναρμόνιση. Στις όψεις του ορόφου το υλικό κατασκευής είναι και αυτό από ξύλο. Η επεξεργασία των ανοιγμάτων στον όροφο βασίζεται στην ανάμνηση της πλεκτής δαντέλας που χρησιμοποιείται ευρύτατα ως υλικό για κουρτίνες στην περιοχή του Πηλίου. Με άλλα λόγια πρόκειται για μια επιφάνεια στην οποία τα ξύλα είναι τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο που ακολουθούν τον κυματισμό της δαντέλας. Έτσι, ολόκληρη η όψη παραπέμπει σε αυτό το φινό υλικό και είναι σαν να βλέπει κανείς μέσα από μια δαντελωτή κουρτίνα.

Καταλήγοντας, με την παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια σύνδεσης του παρελθόντος με το παρόν κάνοντας χρήση νέων μεθόδων και τεχνικών ώστε να επιτευχθεί η ομαλή ένταξη του σύγχρονου συγκροτήματος στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική της περιοχής και στην τεράστια πολιτιστική της ταυτότητας.

SUMMARY

The objective of the present dissertation is the design and construction of three buildings in the village of Milies in Mount Pelion.

The selection of the topic is tightly connected to the author's most intimate memories of her childhood. Flashes from the family life in the old house in Milies have emerged her wish to move permanently to this village in the future. This dissertation is perhaps the first attempt to realise her dream. In every visit in the old house she recalls moments of the family gathering around the wooden table. The most intense feeling however, i.e. that of peacefulness, serenity and security, comes from the interior of the house, which brings in her mind all the personal moments she has experienced in various parts of the house, such as the wooden ledge of the window or the divans around the fireplace. Those memories have become a kind of legacy that motivated her to carry out the dissertation, which is presented in brief hereafter.

The first part describes the historical, geographical, political, economical and social background of the place focusing on those special features that compose its character. Milies at all times has been one of the wealthiest villages in Mount Pelion. According to tradition, its name is accredited to the residents of village Milies in the island of Evia, who attempted to escape from the pirates' attacks and founded a new village at the current position in Mount Pelion. This story explains among others the scarce seaview one has from the village. During the 19th century architecture in Milies followed the Northern Greek trend: wealthy owners brought craftsmen from Epirus and Macedonia to build impressive mansion-houses. Years after, in 1943 the village suffered under the command of Nazis, who exercised retaliation and burned down the majority of residences. Later, the tragic outcomes of the earthquakes in 1955 and 1956 as well as the general economical and political instability that Greece had been facing at that time led to the decline of the Pelion architecture, leaving only a few samples of its traditional style. These samples constitute inspiration for the new buildings that keep increasing in our days.

In contrast to the architecture one may face today when visiting Milies, this dissertation proposes the construction of a different type of mansion-house, relatively distanced from the strict typical framework of the Pelion architectural trend. Goals of the dissertation are the synthesis around the existent house, the smooth integration of the mansion-houses in the traditional residential web and their development using the author's childhood memories. The general objective is the construction of three different independent residential cells which will occupy the whole land available and will intercommunicate through a yard. This yard constitutes a structural part of the construction since it functions in a way as the meeting point for the family, like in the old house. An open-air sitting room and an external kiln are built centrally in this yard. On a theoretical plane the construction of the yard directs to the lounge room of the old mansion-houses, where families used to gather.

Μια εικόνα, μια μυρωδιά, μια υφή μπορούν να μας γυρίσουν χρόνια πίσω. Οι αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας είναι βαθιά χαραγμένες μέσα μας. Φαντάζονται μεγάλες στο μυαλό, είναι συναισθηματικά φορτισμένες και γεμάτες κυρίως ευχάριστες στιγμές. Για μένα αυτές οι αναμνήσεις συνδέονται άρρηκτα με την εικόνα ενός σπιτιού στις Μηλιές του Πηλίου. Το σπίτι αυτό αποτέλεσε την έμπνευση και ταυτόχρονα το έναυσμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, η οποία πραγματώνεται σε υπαρκτό οικόπεδο στον ιστορικό ιστό της κοινότητας των Μηλεών. Σκοπός της εργασίας είναι η κατασκευή συγκροτήματος κατοικιών ιδωμένων μέσα από το πρίσμα όλων των βιωμάτων που είχα ως παιδί στο χωριό. Ενός συγκροτήματος κατοικιών που θα συνδέει αρμονικά το παρελθόν με το μέλλον.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά την κατασκευή ενός συγκροτήματος τριών κατοικιών στην κοινότητα των Μηλεών του Πηλίου και μάλιστα σε οικόπεδο δίπλα από το παλιό σπίτι της προγιαγιάς. Η επιλογή της τοποθεσίας, όπως μπορεί κανείς να καταλάβει, έγινε για καθαρά προσωπικούς και συναισθηματικούς λόγους αφού σε αυτό το μέρος πέρασα τα πιο όμορφα και ξέγνοιαστα καλοκαίρια μου. Χρειάστηκαν αρκετές επισκέψεις στο παλιό σπίτι της προγιαγιάς για να φέρω στο μυαλό μου όλες τις λεπτομέρειες που με έκαναν να ξαναζήσω αρκετές από τις εικόνες και τις στιγμές εκείνης της εποχής.

Το σπίτι αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της οικογένειάς μου, μιας και αρκετές γενιές μεγάλωσαν σε αυτό. Χρειάστηκαν αρκετές επισκέψεις στο παλιό σπίτι, προκειμένου να αρχίσουν να ξεδιπλώνονται στο νου μου όλες οι αναμνήσεις εκείνης της εποχής. Οι παλιές κιτρινωμένες φωτογραφίες αλλά και οι δικές μου θύμησες, ζωντάνεψαν εικόνες και έντονα συναισθήματα από το παρελθόν. Τις στιγμές χαράς κατά την συγκέντρωση όλης της οικογένειας γύρω από το τραπέζι της αυλής τους καλοκαιρινούς μήνες και γύρω από το τζάκι το χειμώνα. Τις ιστορίες που διηγούνταν οι μεγαλύτεροι για τα χρόνια του πολέμου. Τον ήχο της βαριάς ξύλινης εξώπορτας όταν έκλεινε τα βράδια και την ασφάλεια που αυτή μου παρείχε.

Τις «φωλιές» μέσα στο σπίτι όπου περνούσα τον χρόνο μου. Η μια, κάτω από το τραπέζι, εκεί που άπλωνα τα παιχνίδια μου και δημιουργούσα τον προσωπικό μου χώρο. Η άλλη, στο παράθυρο με το μεγάλο ξύλινο περβάζι και το δαντελένιο κουρτινάκι στο δωμάτιο της προγιαγιάς. Το τζάκι τοποθετημένο στο κέντρο του δωματίου με τα ντιβάνια αριστερά και δεξιά του, η οικογενειακή

εστία, αφού εκεί καθόμασταν όλοι μαζί και περνούσαμε τις περισσότερες ώρες κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Όλα αυτά τα χρόνια, σε κάθε επίσκεψη μου στις Μηλιές ένιωθα έντονη την επιθυμία κάποια στιγμή να ζήσω μόνιμα σε αυτό το οικογενειακό σπίτι και το δήλωνα με πείσμα στον εαυτό μου «Εδώ θα ζήσω κάποια στιγμή». Το σπίτι αυτό λοιπόν αποτελεί την έμπνευση και το έναυσμα της εργασίας μου και με τοποθετεί ένα βήμα πιο κοντά στην πραγματοποίηση αυτού του ονείρου. Οι αναμνήσεις έγιναν οδηγός της επιθυμίας μου για την αξιοποίηση αυτής της μικρής «κληρονομιάς».

Συνεχίζοντας παρουσιάζουμε κάποια γενικά ιστορικά στοιχεία της περιοχής των Μηλεών καθώς και την πορεία της έρευνας που διενεργήθηκε μέχρι την παραγωγή του τελικού αποτελέσματος.

Το Πήλιο είναι ένα βουνό που το βορινό μέρος του περικλείει από τα ανατολικά το Θεσσαλικό κάμπο. Στη συνέχεια εκτείνεται μέσα στη θάλασσα, μέχρι να συναντήσει στα νότια το Τισαίον όρος, δημιουργώντας έτσι τη χερσόνησο της Μαγνησίας και, στο εσωτερικό του, τον Παγασητικό κόλπο.

Πάνω σε αυτόν τον ορεινό όγκο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας αναπτύχθηκαν τα είκοσι τέσσερα χωριά του Πηλίου, γνωστά από τους Έλληνες και ξένους περιηγητές. Ακόμα και σήμερα διατηρούν μεγάλο μέρος από την αρχική τους φυσιογνωμία, που τα καθιστά από τους σημαντικότερους παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας.

Οι προϋποθέσεις που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη αυτών των οικισμών ήταν πάρα πολλές, κυρίως όμως η εύφορη γη με τα πολλά τρεχούμενα νερά, η εύκολη θαλάσσια μεταφορά, η τοπική αυτοδιοίκηση με τα προνόμια που της έδωσαν οι Τούρκοι κατακτητές και οι επενδύσεις που έκαναν οι Πηλιορείτες ομογενείς, κυρίως από την Αίγυπτο, με τη δημιουργία σημαντικών βιοτεχνικών εγκαταστάσεων. Όλα αυτά συνέβαλαν ώστε να αναπτυχθούν και να φτάσουν στο απόγειο τους το 18ο αιώνα και στις αρχές του 19ου αιώνα. Από το τέλος του 19ου αιώνα, με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και την παράλληλη ανάπτυξη των μεγάλων αστικών κέντρων, έχουμε την παρακμή του Πηλίου και τη σταδιακή εγκατάλειψη του.

Οι Μηλιές είναι ορεινό χωριό του Πηλίου, χτισμένο σε 400μ υψόμετρο και σε απόσταση 28χλμ ανατολικά από τον Βόλο. Λέγεται ότι το χωριό ιδρύθηκε από κατοίκους του χωριού Μηλιές Ευβοίας, οι οποίοι έφυγαν από εκεί για να γλιτώσουν από επιθέσεις πειρατών. Για αυτό το λόγο και η θέση του χωριού είναι τέτοια ώστε να μη βλέπει τη θάλασσα, αλλά και να μη φαίνεται το χωριό από τη θάλασσα.

Οι Μηλιές ήταν σημαντικό κεφαλοχώρι του Πηλίου. Με εισοδήματα

από τα ελαιοκτήματα, τη φρουτοκαλλιέργεια και παλιότερα το μετάξι, η ανάπτυξη ήταν σημαντική. Με την εργασία τους στην Αίγυπτο επίσης, όπου στις αρχές του 20ού αιώνα οι Έλληνες είχαν λαμπρή παρουσία, αρκετοί Μηλιώτες απόκτησαν σημαντικές περιουσίες. Ως αποτέλεσμα, πολλοί αποφάσισαν να χτίσουν τα σπίτια τους μεγάλα και επιβλητικά, σύμφωνα με το ρυθμό της εποχής. Πολλοί μάστορες από την Ήπειρο και τη Μακεδονία ήρθαν στο χωριό κι έφτιαξαν πολύ όμορφα πέτρινα κτίσματα σε κάθε γειτονιά. Η μορφή των κατοικιών ήταν ίδια με τη μορφή των σπιτιών του τόπου καταγωγής των μαστόρων, με ελαφρά παραλλαγή την ιδιομορφία των τοπικών υλικών. Οι ιδιοκτήτες τους έτσι δημιούργησαν πάμπολλα αρχοντικά μεγάλα κι επιβλητικά.

Τον Οκτώβριο του 1943, όταν σε κοντινή μάχη χάθηκαν δύο Γερμανοί αξιωματικοί, ο στρατός κατοχής απαίτησε να βρεθούν και να επιστραφούν τα πτώματα, αλλιώς θα έκαιγαν το χωριό. Με την παρέλευση της προθεσμίας των δύο ημερών που είχε δοθεί, έφτασε στις Μηλιές απόσπασμα, και την 4η Οκτωβρίου 1943 ο Γερμανικός στρατός έκαψε το χωριό. Με την εξαίρεση της κεντρικής Εκκλησίας των Ταξιαρχών και της Βιβλιοθήκης δεν σώθηκε τίποτα από την πυρίνη καταστροφή, εκτός από ελάχιστα παλιά κτίρια που τα έσβησαν όσοι γύρισαν μετά την αποχώρηση των Γερμανών: ένα μόνον αρχοντικό της «κλασικής» αρχιτεκτονικής, και αυτό ακρωτηριασμένο, καμιά δεκαριά μικρότερα της ίδιας εποχής, τρία ή τέσσερα «αιγυπτιώτικα» και λείψανα παλαιότερων κατασκευών, κρυμμένα ή ενσωματωμένα στα νέα σπίτια, που ελάχιστη σχέση έχουν με τον παλαιότερο χαρακτήρα του χωριού και τις δεκάδες των παλιών κτιρίων που χάθηκαν οριστικά. Με τον τερματισμό του πολέμου, οι Μηλιές όπως και όλη η Ελλάδα ήταν πλέον οικονομικά κατεστραμμένη.

Στη συνέχεια ο εμφύλιος πόλεμος άλλαξε και πάλι τους ρυθμούς ζωής του χωριού και το επηρέασε όπως όλη την Ελληνική ύπαιθρο. Τελικώς, οι σεισμοί του 1955 -1956 κατέστρεψαν οριστικά κάθε μνήμη της παλιάς ζωής

Τοπογραφικός χάρτης οικισμού Μηλεών

και κάθε διάθεση αναστύλωσης της. Οι κάτοικοι που δεν άφησαν οριστικά το χωριό, με κατεστραμμένη την οικονομική τους κατάσταση, αναγκάστηκαν να μείνουν σε ισόγεια οικήματα που ανεγέρθηκαν με το σχέδιο αποκατάστασης σεισμοπλήκτων με μοναδικό γνώμονα την γρήγορη και φθηνή κατασκευή που δεν έκανε πια διάκριση σε παραδοσιακούς τρόπους και υλικά αλλά στις άμεσες ανάγκες στέγασης.

Σήμερα, πολλές οικοδομές μιμούνται τον παραδοσιακό ρυθμό -άλλωστε για τις Μηλίες, όπως και για ορισμένα ακόμη χωριά του Πηλίου, αυτό επιβάλλεται πολεοδομικά- αλλά σε όλη την έκταση του οικισμού υπάρχουν διάσπαρτα τα μικρά και προχειροφτιαγμένα "αντισεισμικά" που έχουν αλλοιώσει το αρχικά ομοιόμορφο σύνολο κτισμάτων του χωριού.

Γενικότερα, στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου τα αρχοντικά που σώζονται μέχρι σήμερα, χρονολογούνται από το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα και κυρίως από τις αρχές του 19ου αιώνα.

Από τις αρχές του 18ου αιώνα χρονολογούνται ορισμένοι πύργοι που σώζονται σε μερικές περιοχές, οι περισσότεροι όμως είναι αλλοιωμένοι από μεταγενέστερες επεμβάσεις. Πρόκειται για τριώροφες ή και τετράωροφες λιθόκτιστες κατασκευές με τετράγωνη κάτοψη και, συνήθως, διπλούς τοίχους. Ο τελευταίος όροφος τους προβάλλει έντονα περιμετρικά με τολμηρά εξώστεγα που στηρίζονται σε πολλαπλά φουρούσια και ξύλινες αντηρίδες.

Τα αρχοντικά ανήκουν στον τύπο του βορειοελλαδίτικου σπιτιού, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τις τοπικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή. Πρόκειται για διώροφες και κυρίως, τριώροφες κατασκευές, που είναι λιθόκτιστες, ενισχυμένες με ξυλοδεσιές ανά διαστήματα στο μεγαλύτερο μέρος τους, εκτός από ορισμένα τμήματα του τελευταίου ορόφου που είναι κατασκευασμένα από ελαφρά υλικά (τσατμάς). Τα τμήματα αυτά προεξέχουν μηματικά προς όλες τις κατευθύνσεις δημιουργώντας τα γνωστά σαχνισιά που

Τυπολογίες όψεων
πηλιορείτικων αρχοντικών

είναι διάτρητα από δυο σειρές ανοιγμάτων, δηλαδή από τα παράθυρα και, στο πάνω μέρος τους, από τους πολύχρωμους γύψινους φεγγίτες. Πολλές φορές μέρος των φεγγιτών αντικαθίσταται από ζωγραφιστά ψευτοπαράθυρα, για λόγους, κυρίως οικονομικούς, αφού και με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται αισθητικά το ίδιο περίπου αποτέλεσμα.

Επίσης, τα αρχοντικά του Πηλίου στεγάζονται με πολυκλινείς ξύλινες στέγες, καλυμμένες με σχιστολιθικές σκεπόπλακες της περιοχής που προεξέχουν έντονα περιμετρικά, προφυλάσσοντας έτσι τους ευαίσθητους τσατμαδένιους τοίχους από τα χιόνια και τις βροχές. Αναπτύσσονται κατά τον κατακόρυφο άξονα και έχουν έντονο φρουριακό χαρακτήρα. Αυτό είναι αποτέλεσμα της ανασφάλειας που αισθάνονταν οι κάτοικοι, αφού οι οικισμοί δεν προστατεύονταν από αμυντικό τείχος. Έχουν μικρά και ελάχιστα, σιδερόφρακτα παράθυρα στο ισόγειο, που πληθαίνουν σταδιακά στους παραπάνω ορόφους. Πάνω από την κύρια είσοδο υπάρχει η «φουσκωτή» σιδεριά, για τον έλεγχο των επισκεπτών, και από πάνω η «καταχύστρα» ή «ζεματίστρα». Πολλές πολεμίστρες σε διάφορα καίρια σημεία και αμυντικοί πυργίσκοι συμπληρώνουν την αμυντική τους θωράκιση. Πολλές φορές βέβαια υπήρχε και ομαδικό σύστημα άμυνας, έτσι ώστε οι πολεμίστρες του ενός σπιτιού να στοχεύουν την είσοδο του γειτονικού του, για να υπάρχει αλληλοβοήθεια για αποτελεσματικότερη προστασία.

Οι κατόψεις των αρχοντικών έχουν μεγάλη ποικιλία και αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε κάποια τυποποίηση στην επιλογή τους. Οφείλονται, κυρίως, στη διαμόρφωση του εδάφους, στον ήδη κτιστό περιβάλλοντα χώρο και στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των ιδιοκτητών. Η λειτουργία τους ήταν απλή και προσαρμοσμένη στο εξωτερικό κέλυφος του κτιρίου.

Το ισόγειο, με το μεγάλο πάχος των τοίχων και τα ελάχιστα παράθυρα, διατηρεί χαμηλή και σταθερή θερμοκρασία, κατάλληλη για την αποθή-

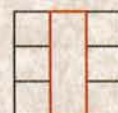
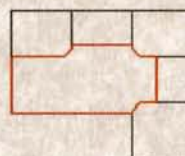
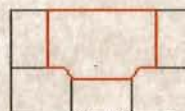
κευση προϊόντων. Χωριζόταν με ένα λιθόκτιστο μεσότοιχο σε «μέσα» και «έξω σπίτι». Το «μέσα σπίτι», συνήθως με δάπεδο από πατημένο πηλό, αποτελούσαν οι αποθήκες και τα κελάρια, και το «έξω σπίτι» ήταν πλακόστρωτο και χώρος υποδοχής με κλιμακοστάσιο για την κάθετη επικοινωνία των ορόφων.

Το μεσοπάτωμα, συνήθως χαμηλοτάβανο με λίγα παράθυρα, πολλά τζάκια και με ελάχιστη απώλεια θερμοκρασίας, χρησιμοποιούνταν για τη χειμερινή διαμονή.

Ο τελευταίος όροφος, με την ελαφριά κατασκευή και τα πολλά παράθυρα, δημιουργεί δροσερό και κατάλληλο περιβάλλον για το καλοκαίρι. Περιλαμβάνει το «δοξάτο», που είναι ο μεγάλος χώρος επικοινωνίας με τα υπόλοιπα δωμάτια και καταλαμβάνει, συνήθως, όλη την πρόσοψη του σπιτιού. Σε αυτόν τον όροφο υπάρχει και ο κύριος χώρος υποδοχής που ονομάζεται «καλός οντάς» ή «μουσαφίρ οντάς», ενώ όταν είναι ζωγραφισμένος, «γραπτός οντάς».

Από τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα αρχίζει να εμφανίζεται στην περιοχή του Πηλίου ένας νέος τύπος σπιτιών που ανήκει σε πλούσιους Πηλιορείτες εγκαταστημένους από παλιά στην Αίγυπτο. Πρόκειται για έναν τύπο σπιτιών με μικτά στοιχεία λαϊκής και νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, που αποτελεί το μεταβατικό στάδιο του περάσματος από τη λαϊκή ηλιορείτικη στην αστική νεοκλασική αρχιτεκτονική και είναι γνωστός στην περιοχή μας ως αιγυπτιώτικος ή αποικιακός.

Αυτά τα σπίτια διατηρούν βασικά χαρακτηριστικά της λαϊκής αρχιτεκτονικής, όπως οι ξυλοδεσιές στις λιθοδομές, οι αρμολογημένες επιφάνειες των κάτω ορόφων, τα μεγάλα ξύλινα γείσα της στέγης, η μικρή προβολή του τελευταίου ορόφου έξω από το περίγραμμα της βάσης του κτιρίου. Παράλληλα, έχουμε και χρήση νέων στοιχείων, δανεισμένων από τη νεοκλασική αρχιτεκτονική, όπως η συμμετρική διαμόρφωση των όψεων, η κατασκευή μεταλλικού

Τυπολογίες κατόψεων ηλιορείτικων αρχοντικών

σφυρήλατου μπαλκονιού στο κέντρο της πρόσοψης του τελευταίου ορόφου, η διαμόρφωση της εισόδου με τρίλοβες τοξωτές εσοχές, τα μαρμάρινα νεοκλασικά θυρώματα, οι ζωγραφιστές απομιμήσεις παραστάδων, επιστυλίων κλπ. στους τελευταίους ορόφους.

Στη διαμόρφωση των κατόψεων επέρχεται ριζική αλλαγή με την τριμερή διάταξη των χώρων τους. Εκεί ο χώρος υποδοχής είναι διαμπερής, κάθετα τοποθετημένος στην πρόσοψη του σπιτιού, με το κλιμακοστάσιο στο βάθος του και τα δωμάτια δεξιά και αριστερά. Η ίδια διάταξη των χώρων επαναλαμβάνεται και στον πρώτο όροφο. Οι βοηθητικοί χώροι του ημιυπόγειου έχουν ξεχωριστή είσοδο, τοποθετημένη κάτω από το κεντρικό πλατύσκαλο της εξωτερική σκάλας ανόδου στο ισόγειο. Η σκάλα είναι δισκελής και συμμετρικά τοποθετημένη στην πρόσοψη του κτιρίου.

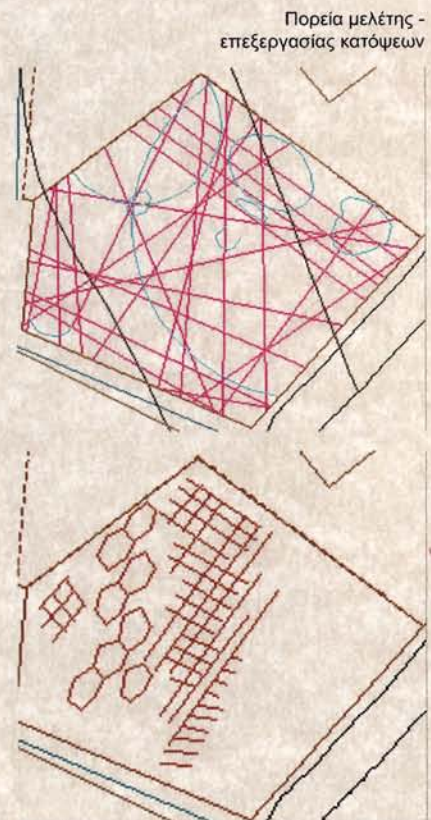
Ο συνδυασμός αυτός της χρήσης μικτών στοιχείων διατηρήθηκε περίπου μέχρι την απελευθέρωση της Θεσσαλίας, το 1881, οπότε καθιερώνεται ο νεοκλασικισμός ως επίσημος αρχιτεκτονικός ρυθμός και στην περιοχή του Πηλίου.

Με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και την ανάπτυξη των μεγάλων αστικών κέντρων έχουμε την επικράτηση του νεοκλασικισμού και λίγο αργότερα, με λιγότερα βέβαια δείγματα, του εκλεκτισμού, ρεύματα που διατηρούνται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Η περίοδος αυτή συμπίπτει με την παρακμή του Πηλίου και τη σταδιακή εγκατάλειψή του. Παράλληλα αναπτύσσονται τα μεγάλα γειτονικά αστικά κέντρα και το Πήλιο παραμένει για την πλειοψηφία η δεύτερη κατοικία και ο χώρος όπου οι πλούσιοι αστοί κτίζουν τις βίλες τους.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, προτείνεται η κατασκευή ενός συγκροτήματος τριών κατοικιών στις Μηλιές του Πηλίου.

Ξεκινώντας την έρευνα θεωρήθηκε απαραίτητο να γνωρίσουμε από κοντά την διαδικασία του χτισίματος ενός Πηλιορείτικου σπιτιού μέσα από ανθρώπους που ασχολούνται χρόνια με αυτή την δουλειά. Έπειτα από τακτικές επισκέψεις σε εργοτάξια και συζητήσεις με τους μάστορες, μπορεί κανείς να καταλάβει ότι πρόκειται για μια διαδικασία που χρειάζεται πολύ μεράκι, τέχνη και υπομονή αφού κρύβει πολλές δυσκολίες. Οι εφήμερες κατασκευές γύρω από το οικόπεδο για την ευκολότερη πρόσβαση των υλικών, η μεταφορά των οποίων γίνεται συνήθως με ζώα, το προσεκτικό πελέχημα των πετρών και η τοποθέτησή τους με συγκεκριμένο τρόπο σε καίρια σημεία είναι μόνο κάποια από τα βασικά σημεία στην κατασκευή ενός τέτοιου σπιτιού.

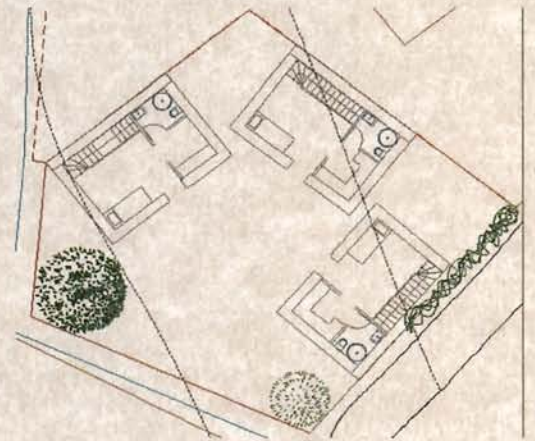
Στη συνέχεια η έρευνα επικεντρώθηκε σε πιο προσωπικό επίπεδο με κύριο ζητούμενο την «επαναφορά» στην μνήμη μου όλων εκείνων των λεπτομερειών που με έκαναν να αγαπήσω τόσο αυτό το μέρος. Αρχικά νόμιζα ότι ήταν ελάχιστες οι μνήμες και οι εικόνες που είχα και ότι το ταξίδι αυτό στο παρελθόν θα ήταν σύντομο. Η συνεχής όμως τριβή, αναζήτηση και επίσκεψη στην περιοχή, ξύπνησε συναισθήματα, μυρωδιές και εικόνες καλά κρυμμένες στο υποσυνείδητο μου. Η αναζήτηση αυτή με έβαλε σε διαδικασία να ψάξω και να μιλήσω με άτομα του περιβάλλοντος μου, να ξεκαθαρίσω αρκετές θολές εικόνες και να δημιουργήσω μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα γύρω από τους δεσμούς και τις σχέσεις της οικογένειάς μου. Κάτι το οποίο αργότερα θα αποδεικνυόταν αρκετά σημαντικό κατά τη διαδικασία της σύνθεσης και επικοινωνίας των νέων κατοικιών με το παλιό σπίτι της προγιαγιάς.

Κρατώντας τα βασικά στοιχεία των αναμνήσεων ξεκινήσαμε μια πρώτη απόπειρα δημιουργίας χώρου πάνω στο κενό οικοπέδο. Σκοπός μας δεν ήταν αρχικά να κατασκευαστούν τρεις διαφορετικές και αυτόνομες κατοικίες αλλά μια οικία με ξεχωριστά διαμερίσματα. Σκεπτόμενη όμως τις λεπτές ισορροπίες που υπάρχουν μέσα σε μια οικογένεια αλλά και την ανάγκη κάθε ατόμου για απομόνωση και ηρεμία καταλήξαμε στην ανάγκη για δημιουργία τριών διαφορετικών κατοικιών που θα μπορούν να εξυπηρετήσουν μια τετραμελή οικογένεια: γονείς με δυο ενήλικα παιδιά (έχοντας στο μυαλό την δική μου οικογένεια).

Το επόμενο βήμα ήταν η μελέτη – σύνθεση των όγκων. Σε ένα οικοπέδο 268.52 τ. μ. με πολυγωνικό σχήμα, η δημιουργία τριών κατοικιών φάνταζε αρχικά αδύνατη. Η επεξεργασία των όγκων ξεκίνησε σε πρώτη φάση ως προς την δομή τους. Ορθογωνισμένοι όγκοι, που παρέπεμπαν στα τυπικά πηλιορείτικα αρχοντικά, κολλημένα στις πλευρές του οικοπέδου με έναν κεντρικό χώρο ελεύθερο για την δημιουργία μιας κοινής αυλής. Μια τέτοια λύση όμως θα μας οδηγούσε σε μια τυπική εικόνα του Πηλίου. Τρεις ακόμη διώροφες κατοικίες, πανομοιότυπες με τις υπόλοιπες που υπάρχουν στην περιοχή. Σε εκείνο το σημείο της εργασίας πάρθηκε η απόφαση από κοινού με την επιβλέπουσα καθηγήτρια, ότι μέσα σε όλους τους περιορισμούς που υπήρχαν λόγω του οικοπέδου, θα ήταν συνετό να μην λάβουμε υπόψιν μας τις διατάξεις του Πηλιορείτικου διατάγματος. Και αυτό όχι γιατί δεν σεβόμαστε την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της περιοχής και τις ιδιομορφίες της. Αλλά κυρίως γιατί πρόκειται για ένα πολύ σκληρό και άκαμπτο διάταγμα το οποίο χρήζει ανανέωσης και επεξεργασίας για να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα της εποχής.

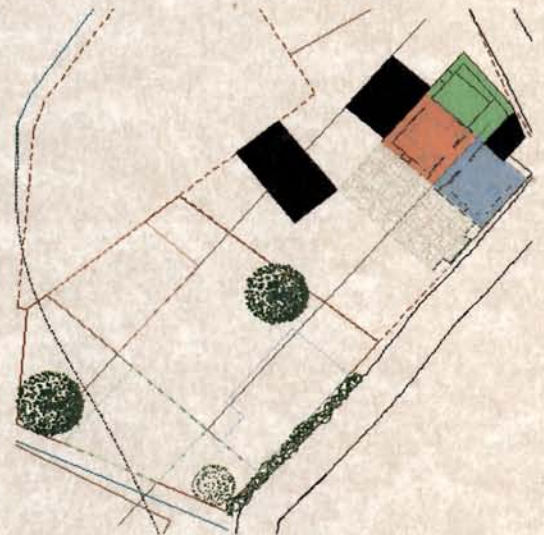
Σε καμία περίπτωση δεν είχαμε στο μυαλό μας να δημιουργήσουμε μοντέρνες κατοικίες βασισμένες στο αρχιτεκτονικό ρεύμα της εποχής που δεν θα είχαν καμία σχέση και σύνδεση με την αρχιτεκτονική του Πηλίου. Δεν αναι-

ρούμε την αρχιτεκτονική κληρονομιά της περιοχής, απλά προσπαθούμε να εντάξουμε σε αυτή μοντέρνα στοιχεία. Δηλαδή να υπάρξει μια ισορροπία παραδοσιακής ηλιορεϊτικής και μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Για να γίνει όμως κάτι τέτοιο, χρειάστηκε λεπτομερή μελέτη της τοπικής παράδοσης μέσα από βιβλία και παραδείγματα σπιτιών και εντοπισμός των βασικών στοιχείων της αρχιτεκτονικής αυτής. Μόνο έτσι θα μπορούσαμε να ξέρουμε ποια στοιχεία πρέπει να εντάξουμε μέσα στον σχεδιασμό μας. Έννοιες όπως το εγναν, η μεσάντρα, ο διαχωρισμός «χειμερινού» και «καλοκαιρινού» καθιστικού, το δοξάτο, το ντιβάνι – κρεβάτι, η ορθογωνισμένη κάτοψη έπρεπε να ενταχθούν μαζί με τις αναμνήσεις μέσα στον σχεδιασμό.

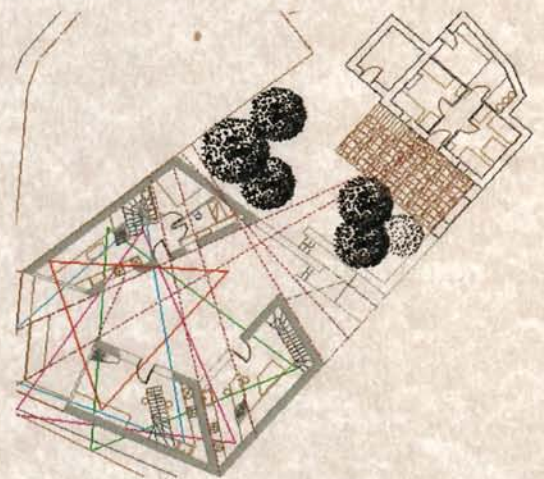
Όλο αυτό το διάστημα όμως, είχαμε αφήσει άθελα μας μια πολύ σημαντική πληροφορία αχρησιμοποίητη. Το σύνολο των αναμνήσεων και η βασική αιτία αυτής της εργασίας δεν ήταν άλλη από το σπίτι της προγιαγιάς. Και όμως σε καμία πρόταση – ιδέα που είχε γίνει μέχρι τότε δεν υπήρχε σύνδεση με αυτό ή έστω κάποια επικοινωνία. Έχοντας πλέον όλα αυτά τα δεδομένα η μελέτη ξεκίνησε από μηδενική βάση. Θεωρήθηκε ότι ολόκληρο το οικόπεδο αποτελεί μία ενιαία κατοικία, απλώς δημιουργούνται τρεις διαφορετικοί και αυτόνομοι πυρήνες κατοίκησης, στραμμένοι προς την παλιά οικία. Η σύνδεσή τους γίνεται μέσω της αυλής, η οποία αποτελεί ένα οργανικό κομμάτι, ένα δυνατό στοιχείο μέσα στο οικόπεδο. Και αυτό γιατί, όπως στο παλιό σπίτι, έτσι και εδώ είναι ο χώρος σύνδεσης – ένωσης της οικογένειας. Θεωρητικά κανείς μπορεί να πει ότι η λειτουργία που επιχειρείται να αποδοθεί στον συγκεκριμένο χώρο, με την τοποθέτηση επιπλέον και δυο υπαίθριων καθιστικών, συνδέεται με το χώρο της σάλας των παλιών αρχοντικών, αφού ήταν το μέρος σύναξης όλης της οικογένειας.

Επιχειρώντας να ξεφύγουμε από τα πλαίσια του τυπικού ηλιορεϊτικού αρχοντικού με την ορθογωνισμένη κάτοψη, τοποθετούμε τις κατοικίες στα

όρια της οικοδομικής γραμμής, ακολουθούμε τις γραμμές του οικοπέδου μας και εισάγουμε την έννοια της πρισματικότητας σε ορισμένα βασικά σημεία. Η είσοδος στο χώρο του οικοπέδου γίνεται από μια σχισμή στον πλευρικό τοίχο – όριο: ένα στενό πέρασμα που οδηγεί, χάρη στην κλίση που έχει το βλέμμα (και το σώμα) του επισκέπτη, από τον δημόσιο χώρο του μονοπατιού στον ιδιωτικό χώρο της αυλής του συγκροτήματος. Βγαίνοντας από τον χώρο της εισόδου, υπάρχει μια πανοραμική θέα προς την θάλασσα η οποία επιτυγχάνεται με τα κατάλληλα «σπασίματα» στους τοίχους των ισογείων των δύο κατοικιών. Με αυτό τον τρόπο ανοίγει η θέαση προς εκείνη την πλευρά και διευρύνουμε τις οπτικές φυγές μέσα από την κεντρική αυλή και την αυλή του παλιού σπιτιού. Κάτι αντίστοιχο επιτυγχάνεται και στο εσωτερικό των τριών κατοικιών χρησιμοποιώντας την έννοια της πρισματικότητας αυτή τη φορά στο ισόγειο στα σημεία των ανοιγμάτων. Έντονες γωνίες και κλίσεις δημιουργούνται για να κατευθύνουν το βλέμμα και να διευρύνουν το πεδίο όρασης όσο το δυνατόν περισσότερο.

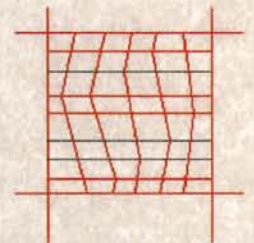
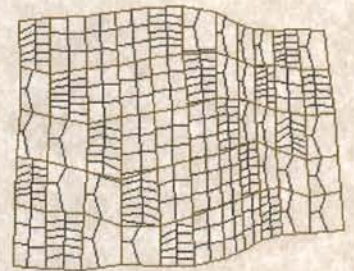
Για την δημιουργία αυτών των θεάσεων από το εσωτερικό των κατοικιών, τον περιορισμό της σαφούς όρασης και την προσεκτική τοποθέτηση των ανοιγμάτων, καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι αναμνήσεις και κάποιες καταστάσεις του παρελθόντος. Η ιστορία έχει δείξει ότι υπάρχουν λεπτές ισορροπίες μέσα σε κάθε οικογένεια και κρίσιμα σημεία που καθορίζουν τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Οι θεάσεις που δημιουργούμε προς τα λιγότερα ιδιωτικά σημεία κάθε μονάδας γίνονται με μια διάθεση συσχετισμού των τριών κατοικιών και των ατόμων που ζουν σε αυτά. Στόχος μας είναι η δημιουργία ενός πλαισίου συμβίωσης όπου κάθε οικογένεια μπορεί να είναι απομονωμένη εντός του σπιτιού και σε άμεση επικοινωνία με τους υπόλοιπους μόνο στους χώρους της αυλής. Με αυτή την λύση θεωρούμε ότι οι σχέσεις είναι πιο ευδιάκριτες, όταν ο καθένας έχει τον χώρο του και η συνύπαρξη στον ίδιο χώρο επιτυγχάνεται

ακόμα και όταν υπάρχουν εντάσεις.

Όπως είπαμε και παραπάνω, οι κατοικίες τοποθετούνται περιμετρικά του οικοπέδου ακολουθώντας την οικοδομική γραμμή και αφήνοντας ελεύθερη μόνο την πλευρά με τη θέα στην θάλασσα και την πλευρά που βλέπει προς το παλιό σπίτι της προγιαγιάς. Ουσιαστικά οι τρεις νέες μονάδες κατοίκησης είναι στραμμένες προς το υφιστάμενο κτίσμα, δημιουργώντας κατά αυτόν τον τρόπο ένα αίσθημα σύνδεσης με το παρελθόν και μιας γενικότερης εσωστρέφειας όλου του συγκροτήματος. Εσωτερικά κάθε κάτοψη οργανώνεται διαφορετικά έτσι ώστε να εξυπηρετούνται οι ανάγκες των ιδιοκτητών. Οι δυο μονάδες ενώνονται στον όροφο μέσω μιας κοινής βεράντας ενώ η τρίτη είναι τελείως αυτόνομη.

Όσον αφορά τα υλικά της κατασκευής, χρησιμοποιούνται τα υλικά της περιοχής, πέτρα και ξύλο. Ο σκελετός, αν και από μπετόν, είναι 0.50m. όπως οι παλιοί πέτρινοι σκελετοί. Τα κουφώματα και οι ποδιές των παραθύρων που μετατρέπονται σε πεζούλες είναι από ξύλο. Οι στέγες είναι κατασκευασμένες με τέτοιο τρόπο που προεκτείνοντας τες δημιουργούν μία ενιαία σκεπή που καλύπτει ολόκληρο το συγκρότημα και δημιουργούν την αίσθηση του ενός σπιτιού. Εσωτερικά είναι ξύλινες κατασκευές και εξωτερικά καλύπτονται από πλάκα Πηλίου στον ίδιο χρωματισμό με το μπετόν των τοίχων για αισθητική εναρμόνιση. Στις όψεις του ορόφου το υλικό κατασκευής είναι και αυτό από ξύλο. Η επεξεργασία των ανοιγμάτων στον συγκεκριμένο όροφο προήλθε μέσα από την ανάμνηση της πλεκτής δαντέλας που χρησιμοποιείται ευρύτατα στις κουρτίνες στην περιοχή του Πηλίου. Μια ξύλινη επιφάνεια που ακολουθεί τον κυματισμό της δαντέλας και παραπέμπει σε αυτή, σαν να βλέπεις δηλαδή μέσα από μια κουρτίνα.

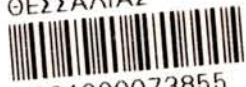

Πορεία μελέτης - επεξεργασίας όψεων ορόφου

Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτό ότι επιχειρείται στον χώρο μελέτης, η αναβίωση του παρελθόντος μέσα από σύγχρονα μέσα και μεθόδους. Αυτό συντελεί στην ομαλή ένταξη του συγκροτήματος με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της περιοχής. Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση των σχεδίων της πρότασης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000073855

